

ezek ma még nagyobb s talán ötletesebb berendezkedések nélkül nehezen vihetők keresztül.

9. Összefoglalólag megállapíthatjuk, először: a színtényképésznek természetábrázolásait ma fotóanyagának kémiai-fizikai adottságai következtében tudatosan egy harmonikus festői kifejezésre kell átranzponálnia; másodsor: a színtofotografus a színkamerát a felszabadított fekete-fehér fényképészet érvényes szempontjai szerint tartozik használni; és harmadszor: a színtényképészet szinkulcsa a még megoldandó színtofotogramma.

A BOSZPORUSZI ÉJSZAKA

Irta: HÁY GYULA

(Részlet a *Barbár* című komédiából)

(*Szín:* A kapitóliumi farkas árnyékában, Rómában. — Három római polgár ül egymás mellett.)

ELSŐ POLGÁR: ...Két nap Messanáig. Egy Syrakusae. Egy Brundisium... Kettő... négy... öt... Kisázsia... Helleszpontosz... a Boszporusz... Mi meg itt ülünk Rómában és tünődünk, tünődünk. Halhatatlan istenek, mit csinál most vajjon a mi fővezérünk, a nagy Gnaeus Pompeius?

MÁSODIK POLGÁR: Nyomja a gabona árát.

ELSŐ: He?

MÁSODIK: Most egy éve 24-en állt vékája. Hat hónappal ezelőtt 20-on. Két hét előtt már csak 12-ön...

HARMADIK POLGÁR: Nem futják az istenek, mondom én nektek. A nép már nem jámbor és az istenek nem elegendők.

MÁSODIK: ...és azon a napon, amikor ő lett a főparancsnok, 71/4-re esett vékája.

HARMADIK: Uj isteneket fog Róma látni, mondom én nektek. Egész uj isteneket.

ELSŐ: Mikor évekkal ezelőtt Mithradátesz, az átkos barbár egyszázötvenezer rómain egyetlen napon lemészároltatott, — mondta a Szenátusban is a nagy Ciceró, — a római nép gyalázata mérhetetlen vala és az adóbérlők veszteségei miatt a fórum bankjai beszüntették a fizetést.

HARMADIK: Kelet felől jönnek az uj istenek, mondom én nektek.

MÁSODIK: Ahány lépést csak tesz, mind a gabona árát nyomja. Ha tüsszent, esik a gabona ára. Ha ásit, esik a gabona ára. Ha Muciája felszarvazza, esik a gabona ára, s ha ő a szép Perpetuával enyeleg, esik a gabona ára.

ELSŐ: Ő, csak ő fogja Mithradáteszt, az átkos barbárt megsemmisíteni.

MÁSODIK: És akkor egész Ázsiából egyetlen gabonagyárat csinál és mi, a kis gazdálkodók koldulni mehetünk.

HARMADIK: Mithradátesz le fogja győzni Rómát, mert más istenei vannak. Mi nem vagyunk elég jámborak, Mithradátesz kell, hogy uj isteneket hozzon reánk. Barbár isteneket.

ELSŐ: Egy nap a vad Helleszpontosz, egy nap a sivár Boszporusz. Halhatatlan istenek, vajjon szilárdítja-e ő a hitelt, vagy veszélyezteti?

MÁSODIK: Most, ha esső jön, belefutunk a saját gabonánkba. Ha

szárazság jön, nem lesz, mit eladnunk.

HARMADIK: Azelőtt, ha szárazság volt, az asszonyok hosszú köntösökben, mezítláb, lebontott hajjal és tiszta kedéllyel a hegyre vonultak és akkor zuhogott, mintha dézsából öntenék és mind boldogok voltak és vízesek, mint az öntött ürge.

ELSŐ: És aki megázik, annak a halhatatlan istenek a szaggató podagrát küldik a tagjaiba...

MÁSODIK: ...orvosra meg nincs pénz, mert a kenyér túl olcsó és éhenhal az ember.

HARMADIK: Csak Mithradátesz hozhat nekünk friss isteneket.

ELSŐ: A biborszinű nap lenyugszik... és éj borul a Boszporuszra...

(Boszporusz. Éjszaka. — Mithradátesz hajója, a „Jázon” és a római vezérhajó szorosan egymás mellett. — A római hajónak széles, nem éppen magas parancsnoki tornya van, kis ablakkal.

Elnyújtott kiáltásokkal egy hidat fektetnek a római hajóról a pontuszi hajóra. Fáklyák égnek mindkét hajón. — A római oldalon egy centurio, a pontuszi oldalon *Tiron* helyezkedik el a hid végében. A centurió mögött ott áll *Pomponius*, *Tiron* mögött *Arisztion*. Mindketten igyekeznek úgy állni, hogy a másik oldalról ne lássák őket. Mindkét hajón még más alakok is mozognak, akiket a sötétségben nem lehet felismerni.)

CENTURIO (átkiált a pontuszi hajóra, kezét tölcser gyanánt tartva a szája elé.) Kik vagytok? Kik vagytok? Kit vagy mit hordtok a hajótonkon?

TIRON (ugyanugy): A legfölségesebb Nagy Király, Mithradátesz Eupátor hajója, Jázon, a legfelségesebb uralkodót, Bazileosz Mithradátesz Eupátort hordozza fedélzetén. — És ti kik vagytok? Kit vagy mit hordtok a hajótonkon?

CENTURIO: A római szenátus és nép vezérhajója a konzult és különleges hatalommal felruházott fővezért, Imperator Gnaeus Pompeiust hordja a fedélzetén.

TIRON: Legyetek üdvözölve.

CENTURIO: Legyetek üdvözölve!

POMPONIUS (halkan a Centurióhoz): Kikérdeztétek-e hát egymást alaposan a dolgok felől, amiket ugyis tudtok?

CENTURIO: Olyasmit kérdezni, amit nem tudunk, nem az én hivatalom. Én csak centurió vagyok.

ARISZTION (halkan Tironhoz): Kérdezd, hogy mik a szándékaik. Bazileosz hallani akarja, hogy mit hazudnak.

TIRON (hangosan): Mi járatban vagytok itt a Boszporusz vidékén, barátom? Mi az utatok célja és melyik utirányt fogjátok választani?

CENTURIO (félíg Pomponiusz felé fordulva, de látszólag Tironhoz szólva): Hogy mi járatban vagyunk, barátom? Azt kérded? Hogy melyik utirányt akarjuk választani?...

POMPONIUS (sugva): Ne mondd meg!

CENTURIO (tovább Tironhoz): Én csak centurio vagyok. Parancsoltás még nem volt, honnan tudhatnám hát?

TIRON (hátra, Arisztionhoz): Nem tudja. Csak centurio.

ARISZTION (hátra, bele a sötétségbe): Nem mondja. Megkérdezzük hivatalosan?

(*Pharnákesz* herceg, Mithradátesz fia, felbukkan a sötétségből.)

PHARNÁKESZ: Igen.

ARISZTION (tovább Tironnak): Kérdezd meg barátságosan, — hivatalosan.

TIRON (a centurióhoz): Eredj a föllebbvalódhoz, vitéz centurió, add át neki hajókapitányunk barátságos üdvözetét, — legyen olyan barátságos, adjon nekünk hajózástechnikai okokból pontos felvilágosítást az utirányotok felől.

CENTURIO (elhagyja a helyét a hid végén, odamegy Pomponiushoz, halkán): Most hivatalosan kérdeztek.

POMPONIUS (pillanatnyi gondolkodás után): Várj.

(Pomponius a parancsnoki toronyhoz megy és kopogtat. A tornyon levő kis ablak kinyílik, *Gnaeus Pompeius*, a konzul és imperator jelenik meg az ablakban.)

POMPEIUS: Mit óhajtasz Pomponius?

POMPONIUS: Megkérdeztek bennünket hivatalosan, hogy hova tartunk.

POMPEIUS (rövid gondolkodás után): Egy római konzul mindenütt csak Rómába utazik.

POMPONIUS (visszamegy a centurióhoz): A római provinciákba, meg oda, ahol még majd lenni kell római provinciáknak.

CENTURIO (visszamegy a helyére): Sikerült megállapítanom, hogy a katonai állomásainkat fogjuk inspiciálni a provinciákban és látogatást tenni a Fekete tenger fejedelméinél, akikkel az ezelőtti konzul, *Lucullus* békeszerződést kötött.

TIRON (hátra Arisztionhoz): Katonai inspekció, látogatás a fejedelmeknél.

ARISZTION (hátra Pharnákésznek): Diplomáciai lépés a Nagy Király hűbéreseinél.

MITHRADÁTESZ HANGJA (a sötétségből hevesen): Armenia királyánál is?

PHARNÁKESZ (gyorsan Arisztionhoz): Arméniában is?

ARISZTION (maga ugrik a hidhoz): Arméniában is?

CENTURIO (tovább Pomponiushoz): Arméniában?

POMPONIUS (tovább Pompeiushoz): Arméniában?

MITHRADÁTESZ (nem várja be a választ, kilép a sötétből Pharnákészhez): Mit keresnek a rómaiak Arméniában?

PHARNÁKESZ (maga lép a hidhoz, egyenesen átszól a római hajóra): Mit keresnek, — azt kérjük, — a római légiók Arméniában?

CENTURIO (Pomponiushoz): Hogy mit akarnak a légiók Arméniában?

POMPONIUS (Pompeiushoz fordul): Mit lehet Arménia ügyében válaszolni?

POMPEIUS (rövid gondolkodás után szilárdan): A háborút tagadni, — a győzelmet elismerni.

POMPONIUS (a centurióhoz): Birod azt?

CENTURIO (vissza a hidhoz; azonnal): Rendzavaró elemek közeledtek a táborunkhoz Arménia határán. Háború elkerülése végett szabályszerűen bekerítettük és lemészároltuk őket. A béke biztosítására nagyobb katonai erőket küldtünk Arméniába.

PHARNÁKESZ: És Arménia királya?

CENTURIO: Némi vonakodás után utólag beleegyezését adta.

PHARNÁKESZ (hátafordít a rómaiaknak, visszamegy Mithradáteszhez): A megszokott római locsogás.

POMPEIUS (kihajol az ablakon, sugja Pomponiusnak): Most érintsék kicsit a különszövetségek kérdését.

POMPONIUS (a centurióhoz): Kérdezd meg, hogyan egyeztetni Mithradátesz össze a Lucullus-féle békével, hogy az országokat beutazza és

különszövetségeket köt velük.

CENTURIO: Igenis. (Hangosan): Vonakodásának különös okául azt a tényt nevezte meg Arménia királya, hogy ő és Mithradátesz, a Nagy Király a régi véd- és dacszövetséget, amely a lucullusi béke folytán érvényét veszítette, nemrégén megújították. Megfelel ez a valóságnak?

ARISZTION (vontatottan, félig Pharnákeszhez fordulva): Megkérdezhetem, centurio...

PHARNÁKESZ (mormolja): Ehhez a rómaiaknak semmi közük.

ARISZTION (folytatva): ...de azt hiszem, a Nagy Király a cselekvését sohasem bocsátja idegen hatalmak ellenőrzése alá...

POMPONIUS (a hidhoz megy, félbeszakítja): ...mivelhogy ez lényegében ugyis csak egy tágabb értelemben vett műgyűjtésből áll. Vagy nem?

ARISZTION (megismeri, meglepetten): Ó, Titus Pomponius?

PHARNÁKESZ (előlép, félretolja Arisztiont): Mi nem tartunk benneteket a Boszporuszban, ti rómaiak! Mi nem kértünk benneteket, hogy ezt a hidat ide fektessétek. Elvehetitek, ha mi meg a szerződéseink nem tetszenek nektek.

MITHRADÁTESZ (sugva): Jól van, Pharnákesz!

POMPEIUS (sugva): A hidat föl ne adjátok!

POMPONIUS: Engedelmet, Pharnákesz herceg, én nem úgy értettem.

MITHRADÁTESZ (sugva): Támadni tovább!

PHARNÁKESZ: A lucullusi békét olyan időpontban kényszerítették rá a Keletre, amikor a háborúban nem volt szerencsénk. Röviddel azután Lucullus szégyenletes vereséget szenvedett.

POMPONIUS: Lucullust ti meg nem vertétek. Őt a szenátus hivta vissza.

PHARNÁKESZ (nyakasan): Aki elszalad, az meg van verve. — És önmagát megverni szégyenletesebb, mint vereséget szenvedni.

POMPONIUS: Mégis érvényes a béke, amit Lucullus veletek kötött.

PHARNÁKESZ: Ha a béke érvényes, miért fegyverkeztek akkor ellenünk? Ha a béke érvényes, miért adatott magának Pompeius külön meghatalmazást avval a kifejezett megbizással, hogy Mithradátesz hatalmát megsemmisítse?

POMPONIUSZ: De Pharnákesz herceg...

PHARNÁKESZ: Én egész biztos nem akarok háborút veletek. Örülök, ha nem látlak benneteket, de ha nektek úgy tetszik, — azt se bánom. Félre ezzel a hiddal és elkezdődhet a boszporuszi csata

POMPONIUSZ (halkan a centurióhoz, aki most egy lépéssel mögötte áll): Nos?

CENTURIO (fogai közt): Kizárt dolog, hogy Pompeius ebbe belemegy. Még sohasem kezdett csatát, amíg a győzelem nem volt garantálva.

POMPEIUS (messze kihajol az ablakból): Semmi szín alatt se engedj kenyértörésre jutni.

CENTURIO (Pomponiuszhoz): Na, mit mondtam?

POMPONIUSZ (pillanatnyi meggondolás után hangosan): Lehetséges, Pharnákesz herceg, hogy te nem akarod a háborút. Atyád azonban akarja és viseli már harminc esztendeje. — Az én személyemben egyébként békés polgárral beszélsz. Én nem vagyok sem katona, sem államhivatalnok. Önálló bankár vagyok és bámulója atyádnak, mint nagy műgyűjtőnek. — Semmi okunk arra, hogy heveskedjünk és hidakat romboljunk. Reméljük egy békés megegyezést.

MITHRADÁTESZ (rövid hallgatás után, hirtelen): Mondd, hogy lehet róla beszélni.

ARISZTION és TIRON (gyorsan továbbadják): Lehet róla beszélni.

PHARNAKESZ (meglepetésében gépiesen utánuk mondja hangosan): Lehet róla beszélni.

POMPONIUSZ (csaknem leplezetlenül megfordul és továbbadja a centuriónak): Akarnak róla beszélni.

CENTURIO (Pompeiuszhoz): Akarnak róla beszélni.

POMPEIUSZ (végigsimit a homlokán): Nyerjetez időt.

CENTURIO (Pomponiuszhoz): Mondd: alkalomadtán.

POMPONIUSZ (hangosan): Biztosra veszem, hogy az imperátor egy megbeszélés előtt nem fog elzárkózni. Azt ajánlom, hogy néhány nap múlva az összejövetel lehetőségeiről tárgyaljunk és addig is fenntartsuk a barátságos kapcsolatot a két hajóraj között.

MITHRADÁTESZ (egyszer csak előlép, szorosan Pharnákesz mögött, őhozzá beszél, de hangosan, hogy a másik hajón is hallják): Mondd meg nekik fiam. Mithradátesz olyan békés, hogy a megbeszélést nem engedi soká halogatni. Mondd meg nekik, Mithradátesz emlékszik az időkre, amikor a kis római szenátus és a kis pontuszi királyok még békében megélték egymás mellett, mert egyik sem törekedett világuralomra. Mondd nekik, fiam, Mithradátesz, a Nagy Király nagy tiszteletet akar adni a római konzulnak: holnap este a hajóján teljes nyilvánosság előtt nála akar vacsorázni.

(Általános, nagy meglepetés.)

POMPONIUSZ: Bocsáss meg, ezt előbb jelentenem kell. (Pompeiuszhoz siet.)

CENTURIO (szintén Pompeiusnál): Tehetjük ezt?

POMPEIUSZ: Lehetetlen! Mit szólnának hozzá Rómában? Hogy néz ez ki?

POMPONIUSZ: Szóval nem hívod meg?

POMPEIUSZ: De, ha nem hívom meg, akkor rögtön megtámad.

POMPONIUSZ: Szóval meghivod?

POMPEIUSZ (izzad): Csakhogy az én megbízásom úgy szól, hogy semmisítem meg, nem úgy, hogy vacsoráztassam.

CENTURIO: És ha meghivnád is... (félreérthetetlen kézmozdulat a nyakához.)

POMPEIUSZ: — Csak, ha a Pharnákesz is a kezünkben van.

POMPONIUSZ (a hidhoz fut): Mielőtt a konzullal beszélnek, tudnom kell, hogy Pharnákesz herceg is meg fog-e tisztelni bennünket?

MITHRADÁTESZ (Pharnákesz mögött): Nem ér rá.

POMPEIUSZ (a centurióhoz és Pomponiuszhoz): Na, látjátok!

MITHRADÁTESZ (Pharnákeszhez): Nem kicsi az ijedelem. Érted már, hogy mi az, ha Mithradátesz a római konzulnál akar vacsorázni?

PHARNAKESZ: Most értem, Apám. Hibásan értelmeztem ezeket a dolgokat. Bocsáss meg.

CENTURIO (Pompeiuszhoz): Mit parancsolsz tehát?

POMPEIUSZ: Csaták és diplomáciai tárgyalások a halhatatlan istenek kezében vannak. Amit a halhatatlan istenek akarnak, az hamar bekövetkezik. A halhatatlan istenek pedig a dolgokat egymásután akarják.

POMPONIUSZ (a centurióhoz): Mitől lett egyszerre ilyen jámbor?

CENTURIO: Nem tud határozni és azt akarja, hogy más csinálja a hibát. — Én rám azonban várhat. Én a Vízöntő alatt születtem, nekem van türelmem.

POMPONIUSZ: De én a Bak alatt. Én meghívom.

CENTURIO: Eszedbe ne jusson. Ha a szenátusnak egyszer pénz kell, elveszi ezzel az ürüggyel a vagyonodat.

POMPONIUSZ: Mi fog hát történni.

CENTURIO: Én centurio vagyok, te bankár. Ő a konzul, neki kell há-
tároznia. Szoaré vagy tengeri csata. (A fedélzet korlátjához megy, leve-
szi a sisakját, ami tele van cseresznyével, átszól Arisztionhoz): Szereted
a cseresznyét?

ARISZTION: Nem ismerem.

TIRON: Milyen az?

CENTURIO: Ujdonság. Lucullus hozta Itáliába.

ARISZTION: Jól néz ki.

CENTURIO: A magot ki kell köpni. (Mind a hárman eszik a cseresz-
nyét és a vízbe köpik a magját.)

POMPEIUSZ: Pomponiusz, hivd ide a Perpetuát, hadd hangolja gyön-
gédebbre itt a hangulatot.

(Pomponius sietve el.)

TIRON: Igaz, hogy a Lucullus olyan falánk?

CENTURIO: A hadsereg nem szerette.

ARISZTION: Hát az ujat?

CENTURIO: Pompeiust? — Tűrhetőbb.

ARISZTION: De azok az igazi római hadvezérek, azok ugylátszik már
nincsenek sehol.

CENTURIO: Hispániában van, azt mondják, valami fenegyerek. Ju-
lius Caesar a neve. Az tesz valamit a bajtársakért, úgy hirlík. Én nem
ismerem.

(Pomponiusz sietve jön a kajütből Perpetuával.)

PERPETUA: Fölséges hajó! Gyönyörű egy hajó! Vannak rajta höl-
gyek is? (Prokull, aki a sötétben Mithradátesz közelében tartózkodott,
engedelmet kér és kap tőle, hogy válaszoljon.)

PROKULL: Ki szól ott?

(Mindketten a korláthoz mennek.)

PERPETUA (mustrálja Prokullt): Ó, milyen édes!

PROKULL: Mily kedves! Mi a neved?

PERPETUA. És neked?

PROKULL: Prokull.

PERPETUA: Én Rómából való vagyok.

PROKULL: Én Athénből.

PERPETUA: Te Mithradátesz felesége vagy?

PROKULL: Mithradátesz feleségei egész öreg asszonyságok. Én há-
remhölgy vagyok. Ezidőszerint a favorit.

PERPETUA: Érdekes.

PROKULL: És te, felesége vagy a Pompeiusnak?

PERPETUA: Pompeius feleségei nagyonis gyakran váltogatják egy-
mást a politikai viszonyok szerint. Rómában folyton válnak az emberek.
Én azonban mindig ugyanaz vagyok. Igaz, hogy csak a város falain ki-
vül....

POMPONIUSZ (a centurióhoz): Vajjon soká töpreng-e még?

MITHRADÁTESZ (ordít): Mi tart ott egy örökkévalóságig? Dobjá-
tok a hidat a vízbe!

(Pontuszi katonák nekilátnak a parancs végrehajtásának.)

POMPEIUS: Meghívni!!!

CENTURIO (fölcsapja a sisakját, a hidhoz szalad): A római szená-
tus és nép nevében a különös hatalommal felruházott fővezér és konzul,
Imperátor Gnaeus Pompeius tisztelettel meghívja Öfelségét, MithradátesE

Eupátor Nagy Királyt holnap estére, vacsorára...

MITHRADÁTESZ: Egy asszonyt is viszek.

POMPONIUS: Magától értetődik! Hölgytársaság.

(Pompeius kilép a toronyból, ünnepélyes tógát kerit magára. Katonák, akik mindkét oldalon a sötétben őgyelegtek, most kapkodva sorakoznak. Lámpahordozók és kürtösök rohannak elő. Mindkét hajón egyidejűleg két különböző kürtjelet fujnak.)

(Mithradátesz és Pompeiusz a hidra sietnek, találkoznak a közepen.)

MITHRADÁTESZ: Pompeius!

POMPEIUS: Én Mithradáteszem!

(Átölelik egymást — Kürtök.)

(Függöny.)

AZ ÓROMÁNIAI ZSIDÓSÁG KULTURKÉPE

Irta: S. BICKEL

E tanulmány szerzője, S. Bickel ismert romániai jiddis író, kritikus és polémista. Közelebbről *In sich un arum sich* (Bennünk és körülötünk) címen kötetben adta ki tanulmányait és esszéit, amikben a jiddis irodalom nagy alakjaival s a romániai zsidó közélet kérdéseivel foglalkozik. Bickel itt közölt tanulmánya nemcsak azért tarthat érdeklődésre számot, mivel sine ira et studio számol be az óromániai zsidóságról, hanem azért is, mert az új zsidó nacionalizmusról a kelet európai jiddis kultúra és népi eszmélkedés szempontjából adott bírálata, mutatis mutandis, a transylvániai kulturkörnyezet zsidó nacionalizmusára is alkalmazható. (A fordító: Cseh) Gyula)

Az óromániai zsidóság kulturális tragédiája az volt, hogy külföldi eszmei hatások azelőtt törtek be, még mielőtt az itteni talajban gyökerező sajátos életformáit kialakíthatta volna. A *mendelssohnizmus*, amely másutt új, folyékonyabb formája volt a megmerevedett zsidóságtartalomnak, itt kétségtelenül túlkorán terjedt el, mert a regáti zsidóknál igazán nem volt még mit megújítani. Mit tett náluk a vallási reformizmus? A növekvőben levő, de még nem felnőtt sajátos népi testre az európai alkalmazkodás túlméretezett köpenyegét terítette s a fiatal organizmust a tragikomikus tévelygő szerepére kárhóztatta, aki tragikus, mert hiába keresi a kibontakozás útját, de ugyanakkor komikus is, mert kölcsönként kalapjával saját maga takarja el maga elől a napot.

Egyetlen ember ismerte fel, hogy a mendelssohnizmus milyen veszélyt jelentett az ókirályságbeli zsidók számára. Ez Bucuresti akkori főrabbi, a híres *Málbim* volt. Papi tekintélyének erejével és világszerte ismert talmud-kommentátori hírének teljes súlyával szállt szembe a Berlinből beszivárgó eszmékkal, melyek jelképévé és várává a tervbe vett reformtemplom kellett, hogy legyen. Málbim a kispolgárok és munkások tömegeire támaszkodott; a lipcei kereskedők és az intellektüelek a kormányhoz folyamodtak. Hamarosan kitűnt, hogy ki számította el magát: Málbim elhagyta az országot, s a legenda azt meséli, hogy szégyenszemre szemetes szekéren vitték ki a városból. *A Sf. Vineri-uccán*, az orthodoxok elkeseredésére s a „moderne” annál nagyobb örömére, felépítették a pompás templomot.

Vajjon az ily módon jelképesen európeanizált zsidók számára megnyílt-e az ut a polgári emancipáció felé? A történelem itt epésen keserű